

Tijdschrift voor Numismatiek

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- & PENNINGKUNDE

VOL. XXV — Maandelijks tijdschrift — Nr 5-6 - 1975

Verantw. uitgever & redactie : MOORS E.

Oude Antwerpse baan, 161 MECHELEN

Bijdrage : Beschermend lid : 375 fr.

Lid : 250 fr. — Buitenland : 275 fr. te storten aan

LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, 1200 Brussel of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

MUNTEN, WEERSPIEGELING VAN DE GESCHIEDENIS : DE MONETAIRE WISSEL- VALLIGHEDEN VAN DE 17de EN 18de EEUW

Alhoewel dit onderwerp reeds vroeger in het tijdschrift « Jeunes numismatiques » behandeld werd (1), is het nuttig gebleken de lezers van « tijdschrift voor numismatiek » te herinneren aan de talrijke waardeschommelingen van de gouden en zilveren soorten op het einde van de regering van Albert en Isabella tot aan het bewind van Maria Theresia, door ze in hun historische omlijsting te plaatsen. Enkele eigenaardige bijzonderheden, teruggevonden in een manuscript uit de 18^e eeuw en berustend in de universiteitsbibliotheek van Bergen, brengen verbazend nieuwe elementen aan het licht. Het handschrift is een verzameling van allerlei dekreten, inbegrepen monetaire verordeningen en is, door een onbekende in een zeer betrekkelijke chronologische volgorde, herschreven. De vermelde cijfers met betrekking op de koerswaarde van twee munten zijn bestudeerd op het einde van deze bescheiden bijdrage.

(1) Zie de verschillende bijdragen van A. Van Keymeulen in de delen 1, 2 en 3 van het tijdschrift « Jeunes numismatiques ».

Men weet dat vanaf het bewind van Keizer Karel, die de noordelijke en zuidelijke provinciën der Nederlanden terug samenbracht onder zijn soevereiniteit en tevens koning van Spanje was, Frankrijk deze omsingeling met lede ogen bezag. Het resulteerde in een periode van 150 jaar oorlog voeren. Na een wapenbestand van een dertigtal jaren hervatte Lodewijk XIII, vanaf de dood van Isabella (1633), de vijandelijkheden met Spanje waar Philips IV het bewind in handen had. De dood van de kinderloos gebleven aartshertog bracht ons terug onder het gezag van de Spaanse koning. Alzo werden onze provinciën opnieuw het strijdperk waar de twisten zouden uitgevochten worden. Zowel onder Lodewijk XIII, als later onder Lodewijk XIV doorkruisten de regimenten, in dienst van onze vorsten, van Frankrijk, Holland en Engeland onze gewesten van Oost naar West, van het noorden naar het zuiden om er talrijke veldslagen te leveren. Daar de legers meestal uit slecht of in het geheel niet betaalde huurlingen bestonden, leefden deze vaak op de kap van de armzalige bewoners welke genoodzaakt waren hun schamele bezittingen te verbergen. Anderzijds waren de bezette, heroverde of verlaten steden verplicht zeer zware belastingen te betalen. Volgens Pirenne moest het land van Waes aan Lodewijk XIV een belasting van 900.000 gulden betalen.

Zulke gebeurtenissen brachten met zich dat de geldomloop verstoord geraakte temeer dat hierdoor de aktiviteit van de trafikanten in edele metalen welig tierde en de op de proef gestelde wisselaars baat vonden bij het verhandelen van de inlandse en buitenlandse munten, aan een andere koers dan deze vastgesteld door de verordeningen. Ook de zilversmeden snoeiden munten en smolten de tegen lage prijs verkregen munten om er zilveren voorwerpen of vaatwerk in goud of zilver van te smeden⁽²⁾. Dit veroorzaakte vanzelfsprekend het schaarser worden wat een prijsverhoging van de stukken tot gevolg had.

Bij hun afsterven lieten de aartshertogen in hun Staten een tamelijk verward muntwezen na : naast de oude stukken (oude daalders van Philips II), waren er andere soorten uit het eerste muntstelsel van Albert en Isabella als basiselement omvatte het de gulden, zilverstuk van 20 sols, gelijk aan de rekeneenheid en de albertijn, een goudstuk met een waarde van 2 gulden en 10 sols⁽³⁾. Ieder dezer stukken had zijn

(2) Men beweerde doorgaans dat het gouden en zilveren vaatwerk eigenlijk « biljoen » was (nota : t.t.z. als reserve) voor de munten. De vorst kon er beroep op doen zo dit vereist was. (Evenwel kwam het omgekeerde evenveel voor).

(3) Het is bekend dat tot aan het einde van het « ancien régime », precies tot 28 thermidor van het jaar III (15 augustus 1795) het geld beschouwd werd als een gerieflijke wisselwaar, waarvan het slaan een benijd koninklijk recht was. De vorst stelde zelf de waarde van de te fabriceren stukken, in verhouding tot een rekeneenheid vast. Naargelang de omstandigheden, handel, noodzaak en zelfs

veelvoudenen pasmunten. Men vond vooral munten van het tweede stelsel der aartshertogen, van 1612 en volgende jaren, dit bestond als belangrijkste element uit de patagon, een mooi stuk in zilver van 20,1 gram en een gehalte van 0,875 en de souverein van goud met een gehalte van 0,988 fijn⁽⁴⁾ en een gewicht van 5,16 gram. De waarde van het eerste stuk was vastgesteld op 48 sols (2 gulden en 8 sols), deze van de souverein op 120 sols. Gedurende de eerste jaren volgende op de hervatting van de vijandelijkheden met Lodewijk XIII kon de regering van Philips IV de officiële koers van de stukken handhaven. Tien jaar later, op 31 mei 1644, zij het dat de goudprijs werkelijk gestegen was, zij het dat reeds een bepaalde speculatie aan bod was, bepaalde een verordening van de regering de waarde van de souverein op 133 patard.

In 1665 volgde Karel II zijn vader, Philips IV, op. Nauwelijks op de troon geplaatst kwam hij in botsing met de expansionistische politiek van Lodewijk XIV welke de veroveringen van Lodewijk XIII wilde voltooiën. De koning van Frankrijk begon de Spaanse Nederlanden op te eisen als erfdeel voor zijn echtgenote Maria Theresia, zuster van Karel II. Om allerlei redenen zullen nog andere veldtochten volgen tot uiteindelijk Lodewijk XIV het onderspit zal moeten delven. Tijdens zijn bewind en in weerwil van grote financiële nood en het armoedig bestaan van zijn volk gaat Karel II verder met voortreffelijke munten te slaan zonder het stelsel dat sinds de aartshertogen in voege was, te wijzigen. Ongelukkigig ingevolge de wisselende krijgskansen nam het bijeenzamelen van gouden en zilverstukken door de partikulieren toe, telkenmale dit mogelijk was, waardoor de souverein, de dubbele souverein, de patagon en de dukaton schaarser werden. Anderzijds kwamen er talrijke vreemde munten o. a. Franse en Hollandse in omloop aan een hogere koers dan hun echte waarde, doordat ze niet gekend waren door de Belgische bevolking. Ook zag de regering van Karel II zich verplicht de koers van de gouden en zilveren munten te wijzigen, aan te passen en de juiste

naar koninklijke willekeur, besloeg de waarde van een zelfde stuk soms meer, soms minder dan een rekeneenheid. Het probleem van de rekeneenheid is trouwens niet zo eenvoudig. Veelvuldige veronderstellingen in verband met haar oorsprong en aard werden geopperd. Om de zaak te vereenvoudigen schijnt het me aangewezen dat ze in de 17de en 18de eeuw als een onwezenlijke waarde werd beschouwd. Oorspronkelijk zal ze wel een vastgestelde hoeveelheid edel metaal vertegenwoordigd hebben, goud, en zilver, een hoeveelheid juist terug te vinden in een muntstuk van eertijds (13de of 14de eeuw) toen de hoedanigheid en de waardigheid zeer algemeen aanvaard werden.

(4) Dit gehalte van 0,988, vermeld door Van Gelder en Hoc, is verrassend : de dubbele souverein heeft een gehalte van 0,947 en de souverein zelve, te beginnen vanaf Philips IV, ook 0,947.

koerswaarde van de buitenlandse stukken nader toe te lichten. Op 27 februari 1690 vaardigde zij het volgende dekreet uit :

« Echt en vals ... talrijke merkwaardige beschouwingen naar aanleiding van de huidige oorlog noodzaken ons voor de vreemde munten onderstaande waarden te bepalen. Daar ze een lager gehalte en een kleinere intrinsieke waarde dan onze munten hebben, vinden wij het gepast dat onze gouden en zilveren soorten als volgt zouden aangerekend worden :.. Het plakkaat vermeldt aldus een vijftigtal munten waarvan hier enkele soorten volgen :

« De gouden leeuw of enkele souverein met het wapenschild van Karel II, wegende drie sterling en twintig as, tegen acht gulden twee en een halve patard het stuk (162 1/2 P.) De enkele souverein van de aarts-hertogen aan dezelfde vastgestelde prijs ». De pistolen, zowel deze van Frankrijk als van Spanje, wegende vier sterling veertien as, op de goudschaal gewogen, tegen negen gulden vijftien patard (195 P) « De dukaton met onze munstempel en ons wapenschild tegen drie gulden vijf patard (75 P) « De patagon tegen twee gulden twaalf patard (52 P) enz...

De prijsverhoging van de goudstukken is duidelijk vermits 133 patard (of sols) voor een souverein verhoogt wordt tot 162 1/2. Deze van het zilver is minder groot : de patagon van 48 patard verhoogt tot 52 patard. Volgens het dekreet blijven de aangegane verbintenissen van kracht, (wisselbrieven, huishuren, zelfs de betaling van pensioenen en wedden) worden aan de oude koers betaald. In 1698, na de vrede van Rijswijk, profiterend van een lichte ontspanning in de internationale toestand, probeerde de regering een lagere prijs in te voeren : 150 patard voor een souverein en 48 voor de patagon. Het was van zeer korte duur. In 1700 sterft Karel II zonder nakomelingen. Bij testament had hij de Nederlanden vermaakt van zijn achterneef, de hertog van Anjou, kleinzoon van Lodewijk XIV ⁽⁵⁾. Een dergelijke beslissing stelde onze provinciën te veel onder Franse invloed. Bovendien weigerden Leopold I, keizer van Duitsland, de Engelse koning William III en de noordelijke provinciën (Holland) deze opvolging te erkennen en zij riepen de koning van Spanje Karel III, tweede zoon van de keizer, tot vorst uit. De spaanse successie-

(5) Lodewijk XIV was gehuwd met Maria Theresia, dochter van Philips IV en dus de zuster van Karel II. De dauphin, zoon van Lodewijk XIV trouwde Maria Anna van Beieren en uit dit huwelijk werd Philip, hertog van Anjou, geboren. Dank zij zijn Spaanse afkomst langs grootmoeders zijde werd hij door zijn grootoom Karel II verkozen voor de troon van Spanje en werd aldus tegelijkertijd onze wettelijke vorst. Hij regeerde onder de naam van Philips V en werd te Brussel ingehuldigd op 21 februari 1702. Vermits hij hierbij zelf niet aanwezig was werd hij op deze ceremonie vertegenwoordigd door de markies van Bedmar.

oorlog begon weldra. Hij zou eens te meer op ons grondgebied uitgevochten worden. De hertog van Anjou, onder de naam van Philips V, ging verder met het slaan van de gouden souverein alsmede van de dukaton, patagon en halve patagon. Zeer spoedig en om dezelfde reden als onder Karel II, diende hij de koerswaarde van zijn munten aan te passen. Vanaf dit ogenblik hield de prijs van het goud en het zilver niet meer op te stijgen. Beginnend op 23 februari 1701, t.t.z. nog vooraleer hij tot Brussel werd ingewijd, liet de nieuwe koning volgende verordening verschijnen :

« Er werd in overweging genomen dat in de huidige conjunctuur het geboden is de waarde van de in ons land in omloop zijnde gouden en zilveren munten dezelfde evenredige waarde als de munten in Frankrijk te geven ».

De souverein verhoogt tot 8 gulden 5 sols en drie oortjes (165 sols en 3 oortjes). De zilveren souverein, de zogenaamde patagon, met dezelfde munstempel en wapenschild als de onze en deze van de aarts-hertogen, alsmede de oude daalders met het kruis van Bourgondië, gesmeed langs beide zijden, de blanke schilden van Frankrijk, de patagons van Luik en deze van Holland zullen voortaan een waarde hebben van 2 gulden 13 patard (53 sols).

Minder dan twee maanden later ziet de regering zich andermaal verplicht de koers te wijzigen. Ingevolge moeilijkheden zal weldra blijken dat de meerwaarde van de gouden en zilveren munten de officiële ontvangers verplicht deze slechts tegen de wettelijke koers te aanvaarden. De handel tiert weelderig, maar in de laden van de koninklijke schatkist zullen weldra slechts koperen pasmunten terugvloeien. Om deze situatie af te remmen dekreeteert men nieuwe koersen voor het edel metaal : de souverein wordt opgevoerd tot 8 gulden 15 sols (175 sols), de patagon tegen 2 gulden 16 sols (56 sols) en tegelijkertijd preciseert de plakkaat dat men enkel nog koperen pasmunt zal aanvaarden tegen 10 sols meer op een waarde van 100 gulden, voor kleinere zilveren munten beneden het 3 patard stuk zal 10% van het totaal afgehouden worden.

De voorschriften met betrekking tot de wisselbrieven en andere kontraktuele schulden blijven van kracht. In het boekdeel 2, nummer 2 van « Jeunesses Numismatiques » vermeldt A. Van Keymeulen dat in 1711 de koers van de souverein een hoogte van 200 sols haalde terwijl de patagon tot 48 sols opliep, een verwonderlijke koers als men deze vergelijkt met de hierna vernoemde waarde van het zilver. De vastgestelde koersen in de verordeningen of « plakaten » lagen doorgaans lager dan deze welke in de dagelijks omgang toegepast werden. De verleidelijkheid welke de gouden en zilveren munten op het publiek en de spekulanten, uitstraalde bezorgde hun een meerwaarde tegenover de gewone wettelijke koers die moeilijk houdbaar was en schommelde volgens vraag en aanbod. Deze tweeheid van koers bezorgde aan de in omloop zijnde munten de naam van « courant

zilver » in tegenstelling met het zilvergeld, ontvangen tegen de wettige koers, dat men « wisselzilver of « zwaar zilver » noemde. De dubbele koers, gedurende eeuwen oogluikend toegestaan, begunstigde de handel in deze stukken en beïnvloedde sterk de monetaire wisselvalligheden waarvan hier sprake. In moeilijke perioden en tijden van vijandigheid werd het verschil in koers steeds groter. Wat was het belang, in deze omstandigheden, van de voet « courant zilver »? Een bladzijde uit het manuscript van Bergen, geeft voor en periode van 18 jaar, de waardeschommeling van twee munten, door de schrijver patagon en pistool genoemd. Niettegenstaande de moeilijkheid van interpretatie dezer verrassende cijfers, kwam het me voor ze allemaal te publiceren. Hier volgen ze dan zoals ze aangegeven worden onder de hoofding: « Memorie van toelichting, gehaald uit de plakaten over de evolutie van de muntsoorten, de vergroting van de nominale waarde en de vermindering ervan »⁽⁶⁾. De aangehaalde datums, waarvan men niet weet waarom ze derwijze gekozen werden, liggen dikwijls dicht bij elkaar (vb. 20/5/1704, 28 dito en 1/6/1704 en soms met groter verschil (v.b. 18/6/1704 en 20/6/1706). Mag men deze waardeangifte als de officiële koers aanzien? Dat schijnt niet waar te zijn: Men vindt deze aangegeven koersen nooit terug in de hier bestudeerde dekreten. Zou men hieruit dan niet mogen besluiten dat de titel eigenlijk had moeten beduiden: Verhoging en verlaging met betrekking tot de officiële koers, t.t.z. in werkelijkheid « courant zilver I »?

Datum	Patagon	Pistool
27- 2-1690	5 4 0	19 10 0
9-10-1690	5 5	19 10
8- 4-1691	5 5 6	20 0 0
1- 7-1692	5 4	19 10 0
1- 1-1693	5 2 6	19 4 0
1- 7-1693	5 0 6	18 16 0
1- 8-1693	4 19 0	18 8 0
16-10-1693	5 0 6	18 16 0
6-12-1693	5 0 6	18 16 0
1- 1-1694	5 15 0	22 8 0
1- 1-1698	5 4 0	19 10 0
20- 1-1698	4 16 0	18 0 0
16-11-1700	5 12 0	21 0 0
23- 2-1701	5 6	19 18
2- 7-1701	5 4	niet aangegeven
6-10-1701	5 12	21 0 0
20- 5-1704	5 9 0	20 8 0

(6) De cijfers werden gewoon in verticale kolommen geplaatst om het lezen ervan te vergemakkelijken, ofschoon dit niet het geval was in de originele tekst.

28 dito	5 4 0	19 10 0
1- 6-1704	5 04 0	19 10 0
18- 6-1704	5 12 0	21 0 0
20- 6-1706	5 17 0	21 12 0
10- 7-1706	5 15 0	21 12 0
27- 1-1707	5 13 0	21 4 0
3- 4-1708	5 12 0	21 0 0
1- 1-1709	5 9 0	20 8 0
5-7 -1709	5 12 0	21 0 0

Deze hypothese schijnt meer aannemelijk. Men kan ze evenwel niet voor zeker aanzien wegens het belang van de meerwaarde. Over welke stukken gaat het eigenlijk? Het eerste aangegeven is de patagon. Deze munt schommelt, volgens de dekreten, van 48 tot 46 sols (2 gulden 8 sols tot 2 gulden 16 sols). Welnu, in de tabel wordt zijn laagste waarde bepaald op 4 gulden 16 sols op 1-1-1698 (kortse periode tijdens de welke een ontspanning plaats had, waarover we het later zullen hebben) en 5 gulden 17 sols op 1-1-1706. Mag men aannemen dat de meerwaarde aan courant zilver hem van enkel tot dubbel maakt? Nochtans, als het niet de patagon is, welke andere munt zou zich deze naam wederrechtelijk toeëigenen? Dezelfde onzekerheid geldt voor de « Pistool » Het gaat hier om een volkse naam. Welk ander stuk wordt ook zo genoemd? De soeverein? Misschien wel. Slechts de waarden kunnen aan de dubbele soeverein doen denken en men ziet niet in waarom men deze munt niet dubbel pistool zou genoemd hebben, een term welke men vaak in oude teksten terugvindt. Als het inderdaad om de soeverein gaat, heeft men hier te maken met een opschuiving van de koers, van dezelfde orde van grootte als voor de patagon: in 1711 was de soeverein 200 sols waard (10 gulden) en hier wordt hij aangegeven aan 18,8 gulden als laagste en 22,8 (448 sols) als hoogste vastgestelde prijs, Eens te meer is dit gemiddeld het dubbele. Als de interpretatie « courant zilver » de goede moet zijn, wat voor een zwendel zou dan niet voortvloeien uit zulk groot verschil tussen de wettelijke en de reële koers? Men mag alleszins niet vergeten dat de schrijver die zijn cijfers aan het papier toevertrouwde zulks deed in de tweede helft van de achttiende eeuw, hetzij met een vertraging van nagenoeg tachtig jaar of wellicht nog meer. Heeft hij zich niet kunnen vergissen? Nam hij geen document als bron waarin de koersen in ponden en sols uit Frankrijk werden aangegeven? In de stad Bergen, lang genoeg door de Fransen bezet, moeten zeker zulke tabellen gebruikt zijn. Deze verscheidene mogelijke veronderstellingen maken deze cijfers evenwel niet minder belangrijk. Zij onderlijnen hozeer het denkbeeld van het muntwezen eertijds verschilde van het onze. De dag van vandaag blijft een

muntstuk in het algemeen uit eenzelfde aantal eenheden te bestaan maar deze eenheid schommelt naargelang de omstandigheden, voorheen was het omgekeerd (7).

Karel VI, de Oostenrijkse keizer, werd in 1713 onze wettelijke vorst. Vanaf 1714 vaardigde hij een dekreet uit waarin de koers van de munten opnieuw vastgelegd werd. Wij kiezen slechts twee voorbeelden: zij illustreren eens te meer het verschil tussen « ponden » enerzijds en gulden anderzijds. Zij geven een verschil van 20% tussen courant zilver en wisselzilver, bijgevolg ver verwijderd van hetgene hier gezegd werd. « Wij zijn te weten gekomen » schrijft de keizer na enige tijd « dat er in deze lage landen een hoeveelheid valse munten in omloop zijn. Zij zijn in Frankrijk geslagen, met de stempels en wapenschilden van de zeer christelijke koning. Men heeft ze een waarde toegekend die de intrinsieke waarde aanmerkelijk overschreed. Er waren gouden Louis van de nieuwe aanmaak ter waarde van 20 pond, nieuwe schilden van 5 Franse ponden ... Wij verklaren hiermede dat we zinnens zijn de voornoemde stukken, de gouden Louis en de nieuwe schilden, slechts een voorlopige koers te zullen geven en dit tot nader bevel, in de onderhorige steden ... enz... »

De gouden Louis van de nieuwe slag: 10 gulden, 16 sols, 2 d. (zwaar zilver) van 1711, aan de prijs van 20 Franse ponden; 12 gulden, 12 sols, 2 d. (courant zilver).

De Franse schilden geslagen in 1712 aan de prijs van 5 Franse ponden: 2 gulden, 16 (56 sols) (zwaar zilver).
3 gulden, 5 sols, 1 d. (zwaar zilver)

De vaste waarde van de munten in 1726, liet Karel VI toe een poging te ondernemen om de financiële rechtgelovigheid te herstellen en vooral de afschaffing van de dubbele koers der munten te verwijderen « aangekomen in onze lage landen, na het overlijden van onze zeer duurzame en zeer geliefde oom, koning van Spanje, Karel de tweede roemrijker nagedachtenis, werd zoals in oorlogstijd en tijdens verschillende andere tijdsgebeuren, een verscheidenheid in de waardebepaling van de munten ingevoerd. Het betreft hier gouden en zilveren soorten met de stempels en de wapenschilden van onze voorgangers en andere vreemde munten die geldige koers hadden in ons voornoemd land, een koers van wisselzilver en courant zilver, ver boven hun juiste waarde ... enz.

Wij stellen vast en bevelen hiermede dat vanaf 1 mei de verhogingen van de marktprijs der gouden en zilveren soorten zullen moeten ophouden... » Hij geeft vervolgens de nieuwe koersen aan:

(7) De toestand van eertijds vinden we vandaag bij de koers van de gouden munten terug.

De gouden leeuw of enkele souverein met stempel en wapenschild van de Spaanse koning, onze voorgangers en deze van de aartshertogen Albrecht en Isabella

7 gulden 10 sols.

De patagon

2 gulden 8 sols.

Er volgen nog andere stukken. Wat het zilver betreft keerde men nauwkeurig terug tot hun initiale waarde en voor het goud tot de koers van 1698. De poging van Karel VI lukte echter niet; de gewoonte van de dubbele koers wisselzilver en courant zilver was onder de bevolking sinds eeuwen zodanig ingeankerd dat de keizer kort nadien zijn dekreet moest intrekken, zonder evenwel de nieuwe vastgestelde prijzen te wijzigen. In 1740 wordt hij op de troon opgevolgd door zijn dochter Maria Theresia. Zeer druk bezig met de beslommeringen van de eerste regeringsjaren om haar gezag te vestigen bleef er weinig tijd over om zich met monetaire aangelegenheden in te laten, temeer daar in 1747 een nieuw alarm haar verplichtte het met Frankrijk op een akkoordje te gooien. Zonder enigerlei moeilijkheid veroverde Lodewijk XV België, waarop Lodewijk XIV zo vaak zijn begerige blikken had gericht. Tijdens het verdrag van Aken in 1748, gaf hij de veroverde gebieden terug, zonder er iets van te behouden (vandaar de Franse uitdrukking « *bête comme la paix* » (zo dom als de vrede) Een nieuwe herleiding van de prijzen der stukken van edel metaal vindt men nog terug in het handschrift van Bergen. Hiervan volgen twee voorbeelden: de gouden Louis met de zon wordt genoteerd aan 11 gulden wisselzilver, 12 gulden 16 sols 6 d. courant zilver. Het zilveren schild met de 3 kronen heeft een waarde, in dezelfde orde, van 2 gulden 16 sols en 3 gulden 5 sols en 3 d. De koningin en keizerin vaardigt in 1749 twee belangrijke dekreten uit: de eerste geeft instructies aan de beëdigde wisselaars en de belastinggaarders over de wijze van behandelen der gouden munten welke te licht, gesnoeid en te ver afgesleten waren.

Een reeks munten worden gerangschikt als « *billonnées* » (minderwaardig zilver) t.t.z. metaal voor de smeltkroes. Tegelijkertijd wordt hun aankoopprijs vastgelegd volgens gewicht van het ingezamelde metaal: mark, ons, sterling en as. Praktisch worden alle oude stukken van al de staten hierdoor ontmunt. Op 19 september volgde het tweede dekreet. Zij hervormde het muntwezen volgens een systeem dat voor 137 jaar in voege was, nochtans met behoud van het essentiële.

Het bestond uit: de dubbele souverein van hetzelfde gehalte en gewicht als de oude stukken van hetzelfde metaal, de zilveren dukaton met zijn onderverdelingen en de patagon welke voortaan « kroon » genoemd wordt. Het binnenbrengen van vreemde stukken, behoudens enkele wel omschreven, is verboden. Gouden munten mogen enkel in omloop gebracht worden nadat ze voorafgaandelijk gewogen werden. De gouden en zilveren munten, met duidelijke sporen van snoeien, soldering of andere vervormingen, worden als biljoen aanzien en

buiten koers gesteld. Het plakkaat dat nagenoeg 81 artikels bevat, bedreigt de overtreders en de rechters die deze niet zouden bestraffen, met zware sankties. Enkele jaren later zou de dukaton verdwijnen. Deze maatregel was het laatste belangrijke monetaire feit tot de fundamentele omverwerping door de Franse revolutie die ons het decimale stelsel bracht. Maar ... dat is een ander geschiedenis.

Vertaling: L.V.C.

Dr. Robert ORBAN

KRONIEK

EEN BELANGRIJKE AANWINST VAN HET PENNINGKABINET

Door legaat van luitenant-generaal E. E. Wiener verwierf het penningkabinet 302 medailles afkomstig uit de verzameling Wiener. Deze gift bevat hoofdzakelijk werken van de gebroeders Charles (1832-1888), Jacques (1815-1899) en Leopold Wiener (1823-1891) alsmede een bepaald aantal medailles over hedendaagse kunst, geslagen in Frankrijk, Duitsland, Nederland en België. Hierdoor worden de medailleverzamelingen van hedendaagse Belgische kunstenaars met enkele merkwaardige creaties verrijkt. Gelukkiglijk vult ze vooral de medailleverzameling van de gebroeders Wiener aan en meer in het bijzonder de bewonderenswaardige reeksen gewijd aan Europese monumenten en aan de Belgische burgerlijke en religieuze gebouwen alsmede van de reeks herdenkingsmedailles voor het buitenland uitgevoerd. (Tijdschrift van de koninklijke bibliotheek Albert I, n° 2-3/1974)

EEN INTERESSANTE VERWERVING DOOR HET PENNINGKABINET VAN BRUSSEL

Het penningkabinet heeft een zeer zeldzame quinarius van biljoen kunnen verwerven van Mariniana, de echtgenote van keizer Valerianus I (253-260). Zij stierf nog vóór de troonsbestijging van haar echtgenoot als keizer vermits alle munten, aan haar gewijd, uitgegeven zijn op naam van de Diva Mariniana (wijlen Mariniana). De onlangs verworven quinarius werd uitgegeven te Viminacium (Kostolac, Jougoslavië) tijdens de eerste maanden van de gezamenlijke regering van Valerianus I en zijn zoon Gallienus (253-254).

De beeldenaar vertoont het gesluerde borstbeeld van Mariniana, en op de keerzijde het inschrift « Consecratio » en een pauw welke de afgestorvene ten hemel voert. De quinarius had de waarde van een halve denarius maar hij werd niet zeer vaak, noch veelvuldig uitgegeven. Hij overleefde evenwel de verdwijning van de denarius en men kent enkele quinarii, geslagen onder de gezamenlijke regering van Valerianus en Gallienus.

Van deze welke de verzameling van het penningkabinet komt te verrijken, zijn tot heden slechts twee exemplaren gekend, de andere bevindt zich in het penningkabinet van Parijs.

(Bron : Tijdschrift van de koninklijke Albert I bibliotheek - mededeling door mejuffer J. Lallemand).

BOEKBESPREKING

Die Münzen der Schweiz im 18 Jahrhundert, door Jean Paul Divo en Edwin Tobler.

In 1967 verscheen het boek « Die Münzen der Schweiz im 19^e und 20^e Jahrhundert ». Dit catalogus behandelde de aanmunting van de Helvetische Republiek (1798-1803), van de Cantons (1803-1848) en tenslotte van de Confederatie (1850-1966). Al spoedig werd het een naslagwerk.

Dezelfde schrijvers gaven een nieuw werk uit, nog belangrijker dan het eerste en waarin de munten van de 18^e eeuw behandeld worden. Het boek is identiek als het voorgaande, dat zijn degelijkheid bewees, opgevat.

Na een algemene historische inleiding, geschreven door Dr. Boris Schneider, wordt ieder canton of uitgevende overheid behandeld in een afzonderlijk hoofdstuk dat op zijn beurt ingeleid wordt met een historisch overzicht gevolgd door daarop betrekking hebbende bibliografische verwijzingen. De munten zijn vervolgens gerangschikt volgens metaal : goud, zilver, biljoen, koper, en voor ieder metaal de waarde in dalende orde en iedere waarde chronologisch gerangschikt. De nummering werd verder gezet en om vergissingen te vermijden begint ze met het nummer 401 (het eerste boek gaat van 1 tot 334). Tenslotte is ieder stuk met beeldenaar en keerzijde afgebeeld, de beide zijden worden verklaard en gerangschikt volgens de gekende jaartallen met voor ieder een waarde aanduiding voor twee kwaliteiten : zeer schoon en prachtig. Er werd geen waarde aanduiding gegeven voor de « zeer zeldzame » of stukken van « uiterste zeldzaamheid » wat wijselijk is aangezien ze toch zelden te voorschijn komen er er geen koers voor bestaat, hun waardeangifte zou gedwongen

willekeurig zijn. De grote verdienste van dit werk bestaat erin van een versnipperde documentatie uit velerlei tijdschriften en boeken, soms reeds meer dan honderd jaar oud, en bijna niet bereikbaar door afgezonderde verzamelaars, in een enkel boek samengebundeld te hebben. De eigenaardigheden van de cantons zijn onvermijdelijk oorzaak van deze overvloedige aanmunting (640 nummers) en het slagaantal werd — om dezelfde reden — dikwijls verminderd. Vandaar de grote zeldzaamheid van velerlei stukken met een waarde-aangifte welke door de meeste verzamelaars niet te betalen zijn. God zij dank blijven er toch nog genoeg mooie stukken over aan haalbare prijzen.

De schrijvers hebben flink werk geleverd, zonder overhaasting en zeer verzorgd. Voor de specialisten wordt dit boek ongetwijfeld een begin van nieuwe opzoekingen. Het is mooi ingebonden en in de Duitse taal gesteld, maar het catalogus is zeer gemakkelijk te raadplegen ook voor hen welke met de Duitse taal niet vertrouwd zijn. Het bevat 441 bladzijden met de afbeelding (2 zijden) van 640 verschillende munten. Het werd uitgegeven door de Bank LEU. AG. numismatische afdeling, 32 statiestraat - Zurich. (Prijs : 90 Zwitserse franc.)

Maurice COLAERT

TENTOONSTELLING E.G.M.P.

Naar aanleiding van haar 25^e verjaardag richt het E.G.M.P. te Antwerpen, met medewerking van alle leden, een huldententoonstelling in de Hoofdzetel Kredietbank « Boerentoren » Meir Antwerpen van 8 tot 21 November 1975. Deze tentoonstelling wil een weergave zijn van de werking en resultaten van ons Genootschap.

Een **katalogus** met verkorte teksten, voor elke toonkast, zal deze tentoonstelling nog ontvankelijker en aantrekkelijker maken.

Voor deze gelegenheid slaat het E.G.M.P. een **penning**, 30 mm, met als voorzijde de blijde intrede van Albrecht en Isabella.

goud - 18 kt 4.350 Fr., - vooraf in te schrijven (Dhr. LE MAIRE P.)

zilver - 950/000 250 Fr., - + katalogus - beperkt slagaantal

koper 50 Fr., - + katalogus - 1000 stuks

Deze gegevens kunnen nog onderhevig zijn aan kleine prijsschommelingen.

INLICHTINGEN

VRAAG en ANTWOORD

PROBLEMEN ROND DE FRANSE GOUDSTUKKEN GESLAGEN SINDS 1800

De vervanging van de generale stempelsnijder of van een muntmeester in een bepaald munthof in de loop van een kalenderjaar, stelt vaak problemen aangaande de gebruikte muntmeestertekens of tekens van de stempelsnijder die op de stukken aangebracht zijn. Zie hier een paar dergelijke raadsels die zich stellen voor de Franse goudstukken geslagen in de 19de eeuw.

Napoleon I

1. *Munthof van Bordeaux* (K) — jaar 1809 — stuk van 20 frank.

De muntmeester Froidevaux (muntmeestertekens : vis) werd vervangen door Hugues Vignes (muntmeestertekens : druivenblad).

De aanmunting van het stuk van 20 frank was zeer beperkt : amper 3.614 exemplaren. Het stuk bestaat met muntmeestertekens « vis ».

Vraag : Bestaat het stuk 1809 K ook met muntmeestertekens « druivenblad »? Men kent wel een dergelijk stuk van 1810.

2. *Munthof van Toulouse* (M) — jaar 1811 — stuk van 20 frank.

Volgens sommige auteurs, o.a. Mazard en Gadoury, werd, in 1811, muntmeester Daumy (muntmeestertekens : hamer) vervangen door Carayon-Talpayrac (vader) die als muntmeestertekens een monogram had.

De aanmunting van het stuk van 20 frank 1811 bleef beperkt tot 4.971 exemplaren. Niettemin bestaat dit stuk met data 1811 en 1812 en met de « hamer » als muntmeesterteken. Zie afbeelding 3 en 4.

Vragen : Heeft de vervanging van Daumy door Carayon-Talpayrac (vader) werkelijk plaats gevonden in 1811 en niet in 1812?

Bestaan er anderzijds stukken van 20 frank van 1811 M en 1812 M die als muntmeesterteken een « monogram » hebben?

Lodewijk XVIII

3. *Munthof van Parijs* (A) — jaar 1821.

De muntmeester l'Espine C.P. (muntmeesterteken : haan) werd vervangen door Collot J.P. (muntmeesterteken : anker doorvlochten met de letter C). Het stuk van 20 frank werd op 11.761 exemplaren aangemunt. Men kent het stuk waarop het muntmeesterteken van de l'Espine voorkomt. Zie 5.

Vraag : Bestaat het stuk van 20 frank 1821 A eveneens met een « anker » als muntmeesterteken?

4. *Munthof van Nantes* (T) — jaar 1818.

De muntmeester Athenas (muntmeesterteken : anker) werd vervangen door Lepot Alexandre (muntmeesterteken : sleutel). Zie 6.

Men kent stukken van 20 frank met het muntmeesterteken van Lepot.

Vraag : Bestaat het 20 frankstuk 1818 T met muntmeesterteken « anker »?

Louis-Philippe I

5. *Munthof van Lille* (W) — jaar 1840.

De muntmeester Beaussier Alexandre (muntmeesterteken : Mercuriusstaf) werd vervangen door Dierickx Charles (muntmeesterteken : distilleerkolf). Zie 7.

Het stuk van 20 frank werd op amper 4.550 exemplaren geslagen en men kent de stukken met het muntmeesterteken van Dierickx.

Vraag : Bestaat het stuk van 20 frank 1840 W ook met de « Mercuriusstaf »?

6. *Munthof van Parijs* (A) — jaar 1845.

De muntmeester A.E. de Cambry (muntmeesterteken : voorstevan van een schip) werd vervangen door Ch. L. Dierickx (muntmeesterteken : wijzende hand).

Het stuk van 20 frank werd slechts op 939 exemplaren geslagen (R 4).

Vraag : Bestaat het stuk met muntmeesterteken « voorstevan van een schip » en/of « wijzende hand of geen van beiden »?

Napoleon III (niet gelauwerd type)

7. *Munthof van Parijs* (A) — jaar 1855.

In 1855, werd de generale stempelsnijder Jean Jacques Barré (teken : kop van een windhond, links van de naam BARRE) vervangen door Albert Désiré Barré (teken : anker). Deze vervanging had plaats

op 27 februari 1855 en vanaf dat ogenblik wordt het teken van de generale stempelsnijder rechts van de naam BARRE geplaatst. Zie 8 en 9.

Van het type met kop van de windhond links en hand rechts bezit ik het stuk van 20 frank en het stuk van 5 frank in klein formaat.

7

Vragen :

1. Van het type « kop van de windhond en hand », 1855 A, bestaat
  - het stuk van 5 frank in normaal formaat ?
  - het stuk van 10 frank in klein formaat ?
  - het stuk van 20 frank in normaal formaat ?
  - het stuk van 50 frank ?
  - het stuk van 100 frank ?
2. Van het type « hand en anker », 1855 A, bestaat :
  - het stuk van 5 frank in klein formaat ?
  - het stuk van 5 frank in normaal formaat ?
  - het stuk van 10 frank in klein formaat ?

8. *Munthof van Strasbourg* (BB) — jaar 1855.

Ingevolge de vervanging van de generale stempelsnijder rijzen dezelfde vragen. Ik bezit de stukken van 100 en van 50 frank met als teken « anker » en een « bij » boven de naam BARRE, alsook het stuk van 20 frank met de « bij » en het « anker ».

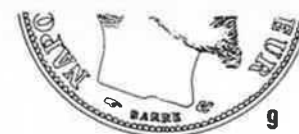
8

Vragen :

1. Bestaat het stuk van 10 frank 1855 BB met « bij » en « anker » ?
2. Bestaat voor het munthof van Strasbourg 1855 een type met « kop van een windhond » links en een « bij » rechts ?

9. *Munthof van Lyon* (D) — jaar 1855.

Ingevolge de vervanging van de generale stempelsnijder rijzen dezelfde problemen. Ik bezit het stuk van 20 frank 1855 D met « leeuw en anker ».

9

Vraag : Bestaat een dergelijk stuk ook met « kop van een windhond en leeuw » ?

10. *Munthof van Parijs* (A) — jaar 1860.

De muntmeester Charles-Louis Dierickx (muntmeesterteken : wijzende hand) werd vervangen door Renouard de Bussière (muntmeesterteken : bij), die van Strasbourg kwam.

Ik bezit de stukken van 20, 10 en 5 frank 1860 A van het type « wijzende hand en anker » alsook de stukken van 10 en 5 frank 1860 A behorende tot het minder voorkomende type « bij en anker ».

10

Vraag : Bestaat het stuk van 20 frank 1860 A ook met « bij en anker » ?

11. *Munthof van Strasbourg* (BB) — jaar 1860.

De opvolger van muntmeester Renouard de Bussière (muntmeesterteken : bij), overgeplaatst in 1860 naar Parijs, is Delbecque die als muntmeesterteken een klaverbladvormig kruis kiest.

11

Vraag : Ik bezit de stukken van 20, 10 en 5 frank 1860 BB met « bij en anker », maar ik heb nooit de stukken van 100 en 50 frank 1860 BB gezien. Zouden deze munten werkelijk bestaan ?

Derde Republiek

12. *Munthof van Parijs (A)* — jaar 1879.

De muntmeester Renouard de Bussière (muntmeesterteken : bij) werd vervangen door J.L. Ruau (muntmeesterteken ; hoorn van overvloed).

Vraag : Bestaan de stukken van 20 of van 100 frank 1879 A met het muntmeesterteken « hoorn van overvloed » ?

13. *Munthof van Parijs (A)* — jaar 1896.

De generale stempelsnijder Jean Lagrange (teken : kleine republikeinse pijlenbundel) werd vervangen door H. Aug. Patey (teken : brandende toorts).

Vraag : Bestaan er stukken van 1896 met het teken « brandende toorts » ?

Graag zou ik aan onze lezers willen vragen dat zij die zich interesseren voor de Franse goudstukken uit de 19de eeuw hun verzameling of hun dokumentatiemateriaal zouden nazien in de hoop een antwoord te vinden op een of ander van de gestelde vragen. De ontvangen inlichtingen zullen gepubliceerd worden.

Copyright E. LESSELIERS
Markt 15
2750 Beveren

F.D.C. SETS NIEUWE UITGIFTEN

Ziehier de volledige lijst van adressen waar de leden, individueel, aan de voordeligste voorwaarden de nieuwe verschenen munten per jaartal in FDC Sets kunnen bestellen.

De franse benaming van de landen werd behouden vermits men de namen alzo mag gebruiken bij de briefwisseling.

AFGHANISTAN : Da Afghanistan Bank, Ibn Sina street, Government Bank Kaboul (Afghanistan).

AFRIQUE DU SUD : South Africa Mint, P.O. Box 464 Pretoria (South Africa).

ALLEMAGNE FÉDÉRALE : Verkaufstelle für Sammlermünzen der Bundesrepublik Deutschland, Bannofstrasse 16-18, D638 Bad Homburg (Allemagne Fédérale).

ARGENTINE : Casa de Moneda de la Nacion, Avenida Antartida Argentina Buenos-Ayres (Argentine).

AUSTRALIE : Royal Australian Mint Canberra — A.C.T. 2600 (Australie).

AUTRICHE : Direktion des Osterreichischen Hauptmunzamt Postfach 225 Vienne 111 (Autriche).

Biljetten : Osterreichischen Nationalbank-Postfach 61-1011 Vienne (Autriche).

BAHAMAS : Coin of the Realm Ltd P.O.Box 1517-Nassau (N. P. Bahamas).

BAHRAIN : Bank of Bahrain P.O.Box N° 106 - N° 269 Manama (Bahrain).

BELGIQUE : Munten : Monnaie Royale de Belgique, rue de l'Hôtel des Monnaies 95-B-1060 Bruxelles.

BULGARIE : Hemus, 6 Bd Russky Sofia (Bulgarie).

BURUNDI : Banque de la République du Burundi Bujumbura (Burundi)

CAMBODGE : Banque Nationale du Cambodge BP 10, Phnom'penh (Cambodge).

CANADA : Coins Uncirculated. POB 470. Ottawa 2 Ontario. (Canada).

CEYLAN : Bank of Ceylan - Foreign Department, York street, Colombo. (Ceylan).

CHYPRE : Central Bank of Cyprus. POB 1087 Nicosia (Chypre).

COLOMBIE : Casa de la Moneda. Calle 11, N° 4-93 Bogota (Colombie).

CORÉE DU SUD : Government Printing 93 Buckchang Dong Chungku Seoul (Corée du Sud).

DANEMARK : Danmarks National Bank, Holmens Kaol 17-1093 (Copenhague).

ÉGYPTE : Abbasia mint, le Caire (Égypte).

ÉQUATEUR : Banco Central del Ecuador. Quito (Équateur).

ESPAGNE : Fabrica Nacional de Moneda Y Timbre, Jorge Juan 106. Madrid.

ÉTATS-UNIS : Us Assay Office. Numismatic Service. 350 Duboce Av.
San Francisco - 04102 California (USA).

ÉTHIOPIE : Commercial Bank of Ethiopia Foreign Branch, POB 225,
Addis-Abeba. (Éthiopie).

FINLANDE : Munten : Suomen Rahapaja, Katajanokanlaituri 3,
Helsinki 16 (Finlande).
Bankbiljetten : Banque de Finlande, P. O. Box 10160
Helsinki (Finlande)

F.A.O. : Food and Agriculture Organization of the United Nations.
(Organisation des Nations Unies pour l'Alimentation et
l'Agriculture).
Voor Europa : F.A.O. Coin Office, Via delle Terme di
Caracalla 00100 Rome (Italie).
Voor Frankrijk : Service Philatélique de l'UNESCO, 4 Place
de Fontenoy 75007 Paris ou Monnaie de Paris, 11 Quai
de Conti 75006 Paris ou B.R.E.D. Numismatique, 26 rue de
la Pépinière 75008 Paris.

GHANA : Banque de Ghana. P. O. Box 2674 ACCRA ; (Ghana).

GRANDE-BRETAGNE : Royal Mint London E.C.3.

GRÈCE : Banque de Grèce. A. Anastasiades Département du Trésor.
Athènes, Grèce.

GUATÉMALA : Banco de Guatemala Postal 365 Guatémala C.A. et
Casa Nacional de Moneda Calle 4-28 Zona 1 Guatémala.

GUINÉE ÉQUATORIALE : Banco Central de la Republica Santa Isabel
Guinée Équatorial.

HAÏTI : Banque Nationale de la République d'Haïti. Bureau Central
Angle rue Américaine et rue Fereu. Port au Prince Haïti.

HONDURAS : Banco Central de Honduras Tegucigalpa D.C. Honduras.

HONGRIE : Munten : Artex, The Hungarian Foreign Trading Com-
pany, P. O. Box 168 Budapest 62.
Bankbiljetten : Mayar-Nemzeti Bank, Board of exchange, Bu-
dapest 24.

INDE : Munten : Master of the Mint India Government Mint Fort-
bombay 1.
Bankbiljetten : Narendra S. Sangar, P. O. Box 110 Kanpur.

IRAN : Imperial Irania Mint Teheran.

IRAK : Central Bank of Irak, Issue Department, P.O.Box 64 Badad.

ISLANDE : National Bank of Iceland, Reikiavik.

ISRAËL : Israël coins and medals Corp. II Keren nayasod Street,
Jerusalem.

ITALIE : La Zecca Servizio Numismatico, via Principe Umberto
4 Rome.

JAMAÏQUE : The decimal currency office, C/o The Bank of Jamaica
P.O.Box 8000 Kingston.

JAPON : The Japanese Mint Bureau Shinkawasaki-Cho Kita-Ku-
Osaka.

JORDANIE : The Central Bank of Jordan P.O.Box 37 Amman.

KOWEÏT : The Central Bank of Koweit P.O.Box 536 Koweit.

LIBAN : Banque du Liban, rue Masraf, Loubhane.

LESOTHO : The treasury, R. K. Melomni Accountant General P.O.Box
401 Maseru.

LIBERIA : Deze munten worden verkocht in USA door : Paramount
international Coin Corporation, Paramount Building, Engle-
wood, Ohio 45322 USA.

LUXEMBOURG : Munten : Caisse d'Épargne de l'État, 1 Place de Metz
Luxembourg.
Bankbiljetten : Caisse Générale de l'État, 3, Avenue de la
Liberté, Luxembourg.

MALAGASY : Institut d'émission Malgache BP 205 Tananarive, Répu-
blique Malagasy.

MALAWI : Reserve Bank of Malawi P.O.Box 665 Blantyre.

MAROC : Banque du Maroc, Service des monnaies et billets 277,
Avenue Mohamd V Rabat.

MAURICE : Steven Gibbs, P.O.Box 14, Curepipe (11e Maurice).

MEXIQUE : Casa de Moneda de Mexico, Calle del Apartado 13, Mexico
1 DF.

MONGOLIE : Deze munten worden verkocht door Ernst Debrunner,
P.O.Box 155, 8044 Zurich, Suisse.

MOZAMBIQUE : Banco Nacional Ultramarine, Laurence Marques, Afri-
que de l'Est portugaise.

NEPAL : His Majesty's Government Mint, Kharahara, Kathmandou.

NICARAGUA : Banco Central de Nicaragua, Aptos 2252-2253 Managua.

NIGERIA : Minting Company, Victoria Islands, Lagos.

NORVÈGE : Munten en biljetten : Norges Bank, Oslo.

NOUVELLE-ZÉLANDE : Munten : The treasury, Private Bag, Lambton
quai Wellington.
Biljetten : Chier Cashier. Reserve Bank of New-Zeland P.O.
Box 2489 Wellington.

PAKISTAN : Munten : Acconts Officer. Master of the Mint. Pakistan
Mint, Lahore 9.
Biljetten : Chier Accountant-State Bank of Pakistan, Ka-
rachi.

PANAMA : Paramount International Coin Corp Paramount Building
Englewood, Ohio 45322 USA.

PAYS-BAS : 'S Rijks Munt. Leidseweg 90 Utrecht.

PEROU : Casa nacional de Moneda, Junin 791 Lima.

PHILIPPINES : Central Bank of the Philippines, Manila.

POLOGNE : Desa. Jerosolimskie 2, Varsovie.

PORTUGAL : Casa de Moneda. Avenida Dr Antonio José de Almeida.
Lisboa 1.

QATAR-DUBAÏ : Qatar National Bank, P.O. Box 1000 Doha Qatar.

QAS AL KHAIMA : Crown Agents Coin Bureau St. Nicolas House, Suttin, Surrey, England.

RHODESIE : Netherlands Bank of Rhodesia Ltd. P.O.Box 3198 Salisbury.

ROUMANIE : Cartimex Cal Victoriei N° 126. P.O.Box 134-135 Bucarest.

RWANDA : Banque Nationale du Rwanda B.P. 351. Rigali.

SAN-MARINO : Administration Générale de la République de St-Marin.

SAMOA OCCIDENTAL : Numismatic section Treasury, Apia, wester Samoa.

SINGAPOUR : Charterd Industries Ltd 249 Jalon Boon Lay-JURONG.

SÉUDAN : Sudan Mint P.O.Box 43, Kartoum.

SUÈDE : Munten : Sveriges Riksbank Stockholm.

Biljetten : Svenska Handelsbanken. Huvudkassan Fack, Stockholm 16.

SUISSE : Eidgenössische Finanzverwaltung, Bundesgasse 14 CH 3003 Berne.

SYRIE : Banque centrale de Syrie Département du Trésor, Damas.

REEKSEN MUNTSTUKKEN « FLEUR DE COIN » 1975

1. Samenstelling van de reeks

Iedere reeks omvat tien muntstukken, vijf met franstalige legende en vijf met nederlandstalige legende, alle met het jaartal 1975, waarvan de beschrijving hierna volgt :

Nominale waarde	Legering	Gewicht	Diameter	Type
10 F	nikkel	8,— g	27 mm	Koning Boudewijn
5 F	koper-nikkel 75/25	6,— g	24 mm	Ceres
1 F	koper-nikkel 75/25	4,— g	21 mm	Ceres
50 c	brons (95Cu-3Sn-2Zn)	2,75 g	19 mm	Gehelmd hoofd van mijnwerker
25 c	koper-nikkel 75/25	1,80 g	16 mm	Monogram B

Elke reeks wordt in een doorzichtig omhulsel aangeboden. Het aantal beschikbare sets is beperkt tot 100.000 exemplaren.

2. Prijs per reeks

De prijs bedraagt 80 Belgische frank per reeks.

3. Betalingsmodaliteiten

De betaling geschiedt, alleen in Belgische frank, op postrekening n° 000-0055985-16 Regie der Posterijen — Afdeling 1.3.0.2 — Numismatiek — 1000 Brussel, of bij wege van te Brussel gedomicilieerde bankchecks.

Op het betalingsdocument dienen vermeld :

— het referentienummer aangeduid op het adresetiket van de omslag ;
— het aantal bestelde reeksen.

4. Verzending van de reeksen

De reeksen zullen per aangetekende zending of als zending met aangegeven waarde, doch met uitsluiting der luchtpostzendingen, zonder bijkomende onkosten verzonden worden.

5. Opmerking

De verzamelaars worden er attent op gemaakt, dat de Belgische wet verbiedt muntstukken verder te verkopen voor een prijs die hun wettelijke waarde overtreft of met welke premie ook zolang deze stukken wettig betaalmiddel zijn, of door de openbare kassen worden aanvaard.

TE ONTHOUDEN DATA

7-8 november : plechtige opening Tentoonstelling E.G.M.P. en huldiging van 25^e verjaring. (*)

8-21 november : Tentoonstelling algemene numismatiek Kredietbank Meir Antwerpen.

11 oktober : maandelijks beurs te Antwerpen J. Jordaensstr. 108 « Servio ».

12 oktober : internationale beurs Hasselt Cultureel Centrum.

11 november : internationale beurs Tienen.

30 november : internationale beurs Tilburg.

3-4 april 1976 : vijfjaarlijks numismatisch Trefpunt Brussel Rogiercentrum.

18 oktober : 13^e Salon voor numismatisch trefpunt te Parijs, zaal PLM St Jacques, Boulevard St Jacques 17. Paris.

(*) 7 november : om 18 uur plechtige opening.

8 november : om 10 uur academische zitting
om 11 uur geleide rondgang.

RUILBEURZEN

Numismatisch week-end te Cul-des-Sarts op 20 en 21 september 1975.

De « Cercle Numismatique de Couvin, des Rièzes et des Sarts », officieel erkend als afdeling van het Genootschap op de algemene vergadering van 8 juni jl. en met als voorzitter de heer P. Schuster, organiseert op 20 en 21 september 1975 een numismatisch week-end waarvan het programma eruit ziet als volgt :

Zaterdag 20 september om 19 uur in het Museum van Cul-des Sarts : ontvangst door de heer dr. G. André, burgemeester. Om 20 uur voordracht met lichtbeelden door de heer Maurice Colaert, vice-voorzitter van het Genootschap, die zal handelen over « De Spaanse Successieoorlog en de Naamse aanmunting ».

Zondag 21 september, in de « Salle du Bailli » te Cul-des-Sarts, van 9 tot 17 uur : ruilbeurs. Parking, bar, buffet, tombola, tentoonstelling. Inkom : 20 frank (gratis voor de leden). Huur der tafels : 50 frank per meter (aantal beperkt). Stippen wij nog aan dat het Museum toegankelijk zal zijn voor de deelnemers. Voor alle inlichtingen kan men zich wenden tot het sekretariaat : « Le Scarron », rue de la Marcelle 2, 6400 Couvin, tel. 060/34.40.87.